

1. Görög szállóigék, idézetek

1.1. THALÉSZ (Kr. e. 624–546)

A halál nem különbözik az élettől | *Θάνατος οὐδὲν διαφέρει τοῦ ζῆν* [ejtsd kb.: thánatosz ouden diaphérei tou dzén].

✧ Diogenész Laertiosz (180–240) A filozófiában jeleskedők élete és nézetei című műve (I. 35.) szerint Thalész hangoztatta.

Ismerd meg önmagad! | *Γνωθι σαυτόν!* [ejtsd kb.: gnóthi sauton]

✧ Platón (Kharמידész 164d; Prótagorasz 343b) és Diogenész Laertiosz (A filozófiában jeleskedők élete és nézetei I. 40) szerint Thalész írta a delphoi Apollón-templom falára. Latinul: *Nosce te ipsum!*

1.2. HÉRAKLEITOSZ (Kr. e. 535–475)

A háború mindenek atyja és mindenek királya: néha isteneket teremt, néha embereket, néha rabszolgákat, néha szabadokat. | *Πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστι πάντων δὲ βασιλεύς, καὶ τοὺς μὲν θεοὺς ἔδειξε τοὺς δὲ ἀνθρώπους, τοὺς μὲν δούλους ἐποίησε τοὺς δὲ ἐλευθέρους* [ejtsd kb.: polemosz panton men patér eszti panton de baszileusz, kai tousz men theousz, edeixe tousz de anthropousz, tousz men doulousz epoiésze tousz de eleutherousz].

✧ Plutarkhosz Íszisz és Oszirisz című írása (48. 370d) szerint Hérakleitosz mondta.

Minden folyik. | Πάντα ρεῖ [ejtsd kb.: panta rhei].

- ✧ Platón Kratülosz című írása (402a) szerint Hérakleitosz mondta, bár nem teljesen így fogalmazott, hanem úgy, hogy „Minden mozog, semmi sem állandó.” | Παντα χωρει και ουδέν μένει [ejtsd kb.: panta khorei kaiouden menei].

Kétszer nem léphetsz ugyanabba a folyóba. | Δίς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίῃς [ejtsd kb.: disz esz ton auton potamon ouk an embaiész].

- ✧ Ezt is Platón idézi Hérakleitosztól. Szintén a Kratüloszban (402a) olvasható.

1.3. SZOPHOKLÉSZ (Kr. e. 497–405)

Sok van, mi csodálatos, de az embernél nincs semmi csodálatosabb. | Πολλὰ τὰ δεινὰ κούδέν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει [ejtsd kb.: polla ta deina kai uden anthrópou deinoteron pelei].

- ✧ Szophoklész: Antigoné (332–333. sor). A magyar mondat Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása. Valójában Ratkó József – kevésbé ismert – fordítása közelebb áll az eredeti jelentéshez: „Sok szörnyű csodafajzat van, s köztük az ember a legszörnyebb.”

Bölcs ember az, ki másoktól tanulni tud. | Ἀλλ’ ἄνδρα, κεῖ τις ἤ σοφός, τὸ μανθάνειν [ejtsd kb.: all’ ándra, keí tisz é szophós, tó manthánein].

- ✧ Szophoklész: Antigoné (710. sor), Trencsényi-Waldapfel Imre fordításában. A görög eredetiben nincs benne az, hogy „másoktól”. Latinul így is szokták idézni: *Debet in exemplis aliorum discere quisque*. „Mindenkinek a más példájából kellene okulnia. Lásd még: Pszeudo-Cato: *Ne pudeat quae nescieris, te velle doceri* (2.32.).

Az a híres mondat, miszerint „a halottakat el kell temetni”, szó szerint nincs a szövegben.

1.4. PRÓTAGORASZ (Kr. e. 480–410)

Minden dolog mértéke az ember, a létezőké abban, hogy léteznek, a nem létezőké abban, hogy nem léteznek. |

Για όλα τα πράγματα μέτρο είναι ο άνθρωπος, γι' αυτά που υπάρχουν ότι υπάρχουν, για όσα δεν υπάρχουν ότι δεν υπάρχουν [ejtsd kb.: *gia óla ta prágmata metro éinai o ánthroposz, gi' auta pou üpárkhoun óti üpárkhoun, gia ósza den üpárkhoun óti den üpárkhoun*].

- ✧ Platón Theaitétosz című műve (152a) szerint Prótagorasz mondta. Rövidebb változatában: „Mindennek mértéke az ember.” | *Άνθρωπος μέτρον* [ejtsd kb.: *anthroposz metron*].

Minden kérdésnek két oldala van.

- ✧ Diogenész Laertiosz A filozófiában jeleskedők élete és nézetei című műve (IX. 51.) szerint „Prótagorasznál minden kérdésnek két oldala van.” | *Τα θέματα του Πρωταγόρα είναι στην ουσία δύο* [ejtsd kb.: *ta théματα tou protagóra éinai sztén ouszía duo*]. Ma többnyire kicsit másképp használjuk: „Minden éremnek két oldala van.”

1.5. PLATÓN (Kr. e. 427–347)

A demokrácia a csőcselék uralma.

- ✧ Platónnak szokták tulajdonítani. Az állam című művében írt hasonlót, de nem szó szerint. Ez olvasható benne például: „[A demokrácia] semmibe veszi, milyen foglalatosságok után fog hozzá valaki az államvezetéshez, viszont mindenkit megtisztel, csak azt kerepelje, hogy jóakarattal van a tömeg iránt. (...) Ilyen és más

ezekhez hasonló vívmányokat nyújt a demokrácia, úgy-hogy azt hiszem, édes alkotmány ez, anarchikus, tarkabarka, egyenlőknek, nem egyenlőknek szép egyenlősdi kiporciózó! (...) Más államokban, azt hiszem, szabadon csellenghetnek, összecsődítvén a csőcseléket, és nagy meggyőző zsoldos-zengéssel a türannisz és a demokrácia irányába terelik az alkotmányokat.” Ezeket a gondolatokat Platón mestere, Szókratész szájába adta. Szókratészről lásd még: 2.5. és 2.22.

a kétlábú állat | ζων δίπουν ἄπτερον [ejtsd kb.: dzóon dípoun ápteron]

- ✧ Diogenész Laertiosz A filozófiában jeleskedők élete és nézetei című műve (II. 40.) szerint Platón így definiálta az embert. Válaszul a másik híres bölcs, az akkor szintén Athénban élő Szinópeí Diogenész mutatott egy csirkét: „Íme, itt van Platón embere.” | Οὗτός ἐστιν ὁ Πλάτωνος ἄνθρωπος [ejtsd kb.: Outósz esztin o Plátonosz ánthroposz]. Erre Platón kiegészítette a definícióját azzal, hogy az ember „széles körmű” („πλατώνυχον” „platónükhon”) kétlábú állat.

Nem léphet be, aki nem ismeri a geometriát. | Αγεωμέτρητος μηδεις εἰσίτω [ejtsd kb.: ageometrétosz médeisz eiszitó].

- ✧ Alexandriai Éliász (Kr. u. VI. század; 546-tól Illyricum tartomány prefektusa, újplatonista filozófus) Porphyrii Isagogen et Aristotelis categorias commentaria című írása szerint Platón ezt írta ki az athéni Akadémia bejárata fölé. Latinul: *Nemo geometriae ignarus ingrediat hie.*